

DOBROGEA UN MOZAIC ETNIC

În lucrarea sa "Dobrogea" (1928), I. Simionescu afirma despre spațiul dobrogean și despre etniile care-l populau:

"O adevărată corabie a lui Noe este pământul dobrogean ... Același amalgam se observă și printre oameni. Nu este numai babilonia în spațiu, de la tătari în restrângere și găgăuți cu origine enigmatică, până la italienii care au menținut vioiciunea lor meridională în satul Cataloi. E mai ales variațiunea în timp. În Dobrogea mai mult decât oriunde, se găsesc suprapuse civilizațiuni stinse, străvechi, straturi istorice continuând pe cele geologice".

Aflată la răscrucea vânturilor istoriei, la interferența intereselor diferitelor imperii, Dobrogea a fost și a rămas, până în străfundurile sale pământ românesc. Populațiile care i-au răscolit praful au rămas vremelnice sau au plecat spre alte orizonturi, elementul autohton fiind cel care a asigurat continuitatea, în ciuda tuturor vicisitudinilor.

Primii locuitori ai Dobrogei, citați în mărturiile istorice au fost geții. Herodot (în cartea IV cap.93 - 96) îi numea "poporul cel mai curajos din triburile tracice" gata a muri în luptă, datorită credinței lor religioase că după moarte vor trăi o nouă viață, mai fericită. În expediția sa contra sciților (513 î.Cr.), regele perșilor, Darius, a întâlnit o puternică rezistență din partea triburilor trace, chiar dacă acestea erau foarte dispersate și aveau fiecare un conducător propriu, fără un teritoriu bine delimitat.

Fără a împărtăși admirația istoricului grec, poetul latin Ovidiu, cel care a trăit exilat la Tomis timp de 8 ani, ni-i prezintă într-o aură mai puțin favorabilă: "neamuri sălbatică, mai cruzi decât orice popor din lume, mai întotdeauna porniți spre gâlceavă și vărsare de sânge, făcându-și singuri dreptate cu cuțitul, pe care îl purtau nelipsit la brâu". Asta, datorită neconținutelor năvăliri și jafuri în coloniile pontice care, de

frica lor erau înconjurate de ziduri și porți mereu ferecate. Cum altfel ar fi putut gândi o fire sensibilă ca aceea a poetului, exponentul unei civilizații cu mult mai avansate...

Agricultori și crescători de cai iuți, geții au fost singurul popor stabil din Dobrogea, până la venirea romanilor. Pentru a rămâne statornici, cu siguranță că lupta era cea de-a doua ocupație de bază.

Dobrogea a fost provincia care a intrat prima sub influența imperiului roman; când Dacia a fost cucerită de romani, aceștia aveau peste 100 de ani de ședere în Scythia Minor. Ei au întărit limesul dunărean, au construit numeroase castre, drumuri de legătură, au modernizat așezările, pe care le-au ridicat la rang cu adevărat urban (*cannabae*, *civus* sau *municipium*). În timpul stăpânirii romane Dobrogea a avut o perioadă de înflorire, lucru dovedit de prosperitatea porturilor marine și de amploarea comerțului, la fel ca și numărul mare de monede, bătute de la Traian până la Constantin cel Mare, care au circulat în Dobrogea.

Procesul de romanizare a fost puternic și, după afirmațiile lui M.D.Ionescu (1904) "un sâmbure românesc trebuie să fi existat în Dobrogea, înaintea colonizării ei cu români, veniți din stânga Dunării". Acest sâmbure trebuie să fi fost suficient de puternic pentru a rezista numeroaselor raiduri pustiitoare ale barbarilor. Așa se face că la 1164, Manuil Comnenul, pornind război împotriva ungarilor, se folosește de "nenumărată mulțime de Vlahi" (N.Bănescu).

În toată perioada dintre sec.VI-XIV se manifestă un permanent aflus de populație de pe stânga Dunării spre Dobrogea, fenomen cunoscut și pe toată perioada ocupației otomane. Primii veniți s-au așezat imediat lângă fluviu, înaintând pas cu pas, spre inima provinciei.

Un rol determinant l-a jucat procesul de

transhumanță, când, cu precizie de metronom și urmând un calendar străvechi, păstorii din Dacia au pendulat spre lunca Dunării și spre Dobrogea. “În timpul năvălirilor barbare totul a fost ruinat ... , dar au mai rămas pământurile, care să hrănească oamenii și turmele, și imensele bălți din deltă; o populație vagă și amestecată a continuat să trăiască pe acest pământ care nu aparținea nimănui. Aceștia erau uneori barbari, ca slavii, cumanii..., dar erau mai ales ciobanii români, care coborau în fiecare an din Carpați pentru a căuta peste Dunăre pășuni pe marginea mării” (“**Dobrogea - 50 de ani de viață românească**”, 1928).

În acele vremuri satele erau rare și mici, pitite în văi, în poienile din păduri, la adăpost de ochii năvălitorilor.

“Pe vremea aceea lumea era rară; unde și unde

vreo stână ori de vreo târlă de oi, bacii și ciobanii te țineau la ei, două, trei zile, iar la plecare te umpleau cu toate bunătățile, să ai la drum ...” (I.G.Mocanu în **Analele Dobrogei, VIII**, pag.45).

Venirea “cojenilor” și “mocanilor” în satele “dicienilor” a continuat cu și mai mare amploare, inclusiv după ce Mircea cel Mare a pierdut provincia (1417). Unele evenimente din Țările Române (1477, 1514, 1785 și 1844) au adus valuri noi de români. După moartea lui Mihai Viteazul procesul a fost și mai amplu, astfel încât domnitorul Radu Șerban s-a văzut nevoit să alcătuiască armată și să se deplaseze în Dobrogea spre a-i aduce înapoi pe cei plecați de pe moșiile boierești, tentativă eșuată după conflictul de la Dăeni, unde țărani au opus o rezistență organizată și dârză.

Ponderea românilor ardeleni în populația județului Tulcea în anul 1946, după D. Șandru

câte-o așezare de om, încolo pășune cât vezi cu ochii. Când, după zile întregi de călătorie, dai de

Cu cât dările și opresiunile la care erau supuși românii din Dacia erau mai mari, cu atât

numărul celor care migrau spre Dobrogea era mai mare.

Intrată sub ocupația otomană, Dobrogea este colonizată mai ales începând cu sec.XVI, cu elemente din Anatolia și ulterior cu tătari sau alte populații musulmane din imperiu.

“Popor cuceritor, dar fără inițiativa creatoare romană și fără să vie în numele unei înalte culturi ca cea mediteranee - turcii desființează și suprimă. O mare parte din populația autohtonă este nevoită a se refugia peste Dunăre ... (turcii - n.n.) îi schimbă aproape în totul toponimia, își aleg centre de reședință la Silistra și Babadag, înființează câteva târguri orientale precum Bazargicul, Medgidia și Mahmudia și conștienți de rolul strategic al acestei peninsule față de țările de la nord, o transformă într-o tabără de concentrare a armatelor, o întăresc cu cetăți ca Silistra și Enisala și îi dau rolul unui drum de oști, pentru orientarea cărora se ridică prin mijlocul stepei gorgane călăuzitoare”. (C.Brătescu, **“Dobrogea - 50 de ani de viață românească”**, 1928).

Deși și-au exercitat stăpânirea asupra întregii provincii dintre Dunăre și mare și mult peste hotarele ei, turcii s-au așezat mai ales în regiunile păduroase ale Podișului Babadagului și în județul Constanța, tătarii ocupând stepa deschisă; românii au fost împinși către Dunăre, unde izvoare istorice îi pomenesc tot mai des. În județul Tulcea, satele locuite exclusiv de turci erau numai Cârjelari și Meșteru.

Imperiul otoman a dus o politică de încurajare a coloniștilor din Dobrogea. Ei aveau tot interesul să sporească numărul locuitorilor din Dobrogea, pentru a spori contribuția acestor locuitori la realizarea veniturilor Inaltei Porți, pentru nevoia de brațe de muncă, iar în cazul unor etnii (cărchezi, cazaci) pentru manifestarea lor față de antirusească, ceea ce constituia un motiv în plus de siguranță într-o regiune nesigură. Erau încurajați mai ales etnicii români, cei mai stabili, după cum relatează D. Sandru (**“Mocanii din Dobrogea”** - 1946), citând pe moș Gheorghe Spănu.

“Sub turci era bine că, în afară de dijmă, nu te întreba nime de nimic. Stuful era fără bani, lemnul fără bani, iar pământul puteai lucra cât

voiai că nu te întreba nime. Numai siguranța lipsea. Nu știai în care zi trebuie să iei lumea în cap și să-ți lași tot ce ai. Dacă ar fi fost și siguranță am fi trăit sub turci ca în raiul lui Dumnezeu”.

Această nesiguranță era cauzată de prezența populațiilor de cazaci și cerchezi sau tătari, specializați în jafuri și prădăciuni, mai ales în timpul războaielor, pe timp de pace fiind pașnici și muncitori. Ei erau numiți “cârjalii” și erau temuți de populația românească. Corupția și abuzurile administrației turcești, ca și lipsa de măsuri împotriva celor care comiteau fărâdelegi, făceau ca așezările să nu fie stabile, căile de transport devenind nesigure, chiar și cele pe Dunăre sau mare.

Conflictele militare dese aveau un rol devastator asupra așezărilor și populației. Un localnic povestea unui călugăr călător prin Dobrogea :

“Și-atunci cine poate, fuge peste Dunăre, iar pe care îl prind turcii îi duc cu dânșii în țara lor, vitele ni le mănâncă, satele le dau foc și sămănăturile le pustiesc. După ce trece războiul, cari mai rămâneau vii iarăși ne întorceam la vetrele noastre și ne făceam pe dărâmături borde, și iar ne apucam de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem noi îndrepta? Se mai întâmplă încă și altă nevoe. După fiecare război începe ciurma care ne mai seceră și ea. Atunci iar lăsăm toate și fugim care încotro poate, și ne ascundem pe sub dărâmături de dealuri, prin păduri și bălți, și ne temem unii de alții, frate de frate, și fugim unii de alții” (A.D.Culea **“Dobrogea”**, 1928).

Războaiele ruso - turce, cel al Crimeii și apoi cel din 1877 - 1878, au avut efecte devastatoare asupra Dobrogei. Numai în prima jumătate a sec. XIX au fost trei conflicte pustiitoare, în urma cărora au dispărut 65 de sate, între care Mahmudia, Beștepe, Topolog, Nalbant, Nufăru sau altele care nu s-au mai refăcut. Războiul ruso - turc din 1828 - 1829 a fost cel mai devastator dintre toate. Hector de Béan, însoțind trupele rusești, număra 150 de case rămase în picioare în Isaccea, 500 în Babadag și doar 20 în Tulcea, orașul fiind , practic , dezafectat.

Cu toate acestea, elementul românesc nu

a dispărut niciodată, așa cum o dovedesc documentele. De ce? Pământul părea nesfârșit, populația rară și cei prigoniți în altă parte sperau într-un trai mai bun "la turc". Așa cum remarca agentul polon Korsak... *"apăsarea boierilor români a populat mai multe sate ale acestui ținut..."* Uneori opresiunile străine din Ardeal au determinat trecerea munților și a Dunării, mai ales de către tinerii care erau luați cu forța la armată, după cum glăsuiește un cântec :

*"Munte, munte, piatră seacă
Lasă voinicii să treacă;
Să treacă la ciobănie
Să scape de cătănie..."*

M.Sadoveanu (**"Privești dobrogene"**) ne povestește cum slujbașii porții făceau împroprietărea românilor din Dobrogea, după ce slujbașul respectiv era tratat ca un pașă de cel care dorea pământ :

*"Ș-apoi din moșia
măritului sultan, care era cât se
vede cu ochii, măsura turcul
după nevoie și dădea și întărire
scrisă și gospodarul se plo-
cinea și dădea și el bacșiș,
după putere, pentru facerea de
bine : câțiva galbeni, o bucată
de stofă frumoasă, o pereche de
cizme roșii"*

În 1851, I.Ionescu de la Brad a găsit în Dobrogea o populație formată de 4.493 familii turco - tătare, 3.656 familii românești și 1.194 familii bulgare.

Bulgarii au locuit în Dobrogea în numeroase localități, mai ales în ultima parte a stăpânirii otomane, în unele sate ei formând marea majori-

tate a populației. Venirea lor este legată de încercarea Rusiei de a coloniza Bugeacul (1829) cu bulgari, după ocuparea Basarabiei, prin aducerea a 4.000 de familii bulgărești care să înlocuiască tătarii plecați. În județul Tulcea ei au ocupat mai ales satele din zona Babadagului (Baia, Caugagia, Ceamurlia de Jos). În 1850, conform afirmațiilor lui K.F.Peters, trăiau în Dobrogea 25.000 de suflete, grupare în 1.194 familii. În 1900 numărul lor atinge peste 38.000 de persoane, din care 26.000 în județul Tulcea. După 1877, apoi după războiul din 1913 și schimbul de populație cu aromânii din Cadrilater, numărul lor s-a diminuat drastic, retrăgându-se între granițele actuale ale Bulgariei. Este dovedit faptul că migrația bulgarilor spre Dobrogea s-a realizat târziu, lucru conformat de profesorul sofiot Miletici (1902) care afirma :

*"Să credem că în
Dobrogea, afară de orașe, este
și populație veche bulgară, ar fi
să ne înșelăm singuri"*

Găgăuzii, a căror origine este incertă, au locuit în județul Tulcea în sate precum Beidaud, Stejaru, Agighiol, Izvoarele. Ei purtau costumație turcească dar erau creștini. Cei din Izvoarele vorbeau o limbă asemănătoare cu greaca. După unii autori, ei ar fi rămășițele cumanilor creștinați înainte de venirea turcilor. După alții, ar fi vechi greci care au folosit limba turcă. După 1850 numărul lor s-a împușinat, mulți migrând spre sudul

Basarabiei.

Slavii (cazaccii, ucrainenii, rușii - lipoveni) au venit în Dobrogea încă de pe vremea lui D.Cantemir (începutul sec.XVII), împinși de persecuțiile religioase, ca urmare a faptului că erau considerați eretici de către biserica creștină, pentru că au refuzat *"îndreptările"* promovate de mitropolitul Nicon. În Dobrogea ei au găsit înțelegere din partea populației locale și încurajare din partea autorităților otomane și s-au stabilit mai ales în deltă, pe malul lacului Razelm și de-a lungul Dunării.

Spre sfârșitul sec.XVIII au sosit cazaccii de pe Nipru, așezați între lacul Razim și brațul Sf.Gheorghe, rutenii (circa 1.000 de familii de ruteni din ținuturile austriece), matorușii și haholii, populații bine organizate în tabere militare, conduse de căpetenii. În 1879, în Dobrogea erau 8.561 lipoveni și 5.736 cazaci.

Cerchezii erau un grup etnic musulman originar din munții Caucaz, care a ajuns în Dobrogea prin anii 1862 - 1863, fiind aduși de turci pentru că erau fideli porții, urându-i pe ruși, cu care avuseseră războaie timp de 30 de ani, cât a rezistat statul cerchez condus de Chan - Șamil. Cele mai mari concentrări cercheze au fost în satele Slava Cercheză (500 familii), Horea, Turda, Isaccea, Mihai Bravu, unde au dovedit deosebite calități de meșteșugari, cinste și corectitudine în afaceri, însă în timpul războaielor s-au dedat la jafuri

și abuzuri care au înspăimântat Europa într-o atare măsură, încât nu li s-a mai permis să revină pe continent după 1900.

Germanii din Dobrogea au venit dinspre Rusia, după 1841, în trei etape. Primul val (1841 - 1870) a sosit în județul Tulcea, formând colonii la Mircea Vodă, Atmagea, Tulcea, Malcoci, Ciucurova și Cataloi. Venirea lor a fost cauzată, se pare, de legea rusească de colonizare a Ecaterinei a II-a, poate și din cauza secetelor repetate.

Următorul val (1873 - 1883), ca și cel deal treilea (1891 - 1899) a vizat mai ales județul Constanța, plecarea lor din Rusia fiind cauzată tot de îngrădirea unor libertăți. În 1928 numărul lor totaliza 10.000 de persoane și erau harnici, ordonați, civilizați, fiind un fel de model pentru celelalte etnii.

Tigani au apărut în Europa prin sec.XV, iar în România în timpul lui Alexandru cel Bun (1417). În județul Tulcea ei au devenit sedentari, fiind întâlniți mai ales în Tulcea, Babadag, dar și în numeroase sate (Nifon, Ciucurova, Trestenic, Niculițel). Mulți dintre cei de astăzi provin din Moldova și sunt un fel de flagel social, ca pete tot în țară.

Grecii au ajuns în Dobrogea, în timpurile moderne, datorită practicării comerțului. Ei s-au stabilit mai ales în orașe (Sulina, Tulcea) dar și în unele sate (Izvoarele). În 1850 erau 4.248 greci în județul Tulcea, 2.214 dintre ei fiind în Sulina.

Armenii au provenit mai cu seamă din Turcia și Asia Mică și s-au ocupat tot cu comerțul. În 1900 erau circa 2.600 de armeni, cei mai mulți în Sulina, Tulcea și Babadag. Asemenea grecilor, armenii au avut mahalaua lor în Tulcea, cu biserică și locuințe tradiționale, care se mai păstrează și astăzi.

Cu tot acest amalgam etnic, permanența elementului românesc este incontestabilă. "Dacă pentru alte neamuri care au circulat de la sud la nord și de la nord la sud, Dobrogea, a fost numai o poartă sau o porțiune dintr-un drum mai lung - pentru românii din Carpați Dobrogea este însuși termenul final al drumurilor lor". (M.D.Ionescu - "Dobrogea la începutul veacului XX" - 1904).

Argumente indiscutabile aduce marele geograf C.Brătescu : "Găsim în cele 378 hărți

ale vechii Dobroge, 3776 numiri. Din acestea, 367 sunt nume de sate, alte 3.409 sunt nume de văi, dealuri, ridicături, râpi, lacuri, râuri, bălți, cruci, cariere, ruini, etc."

Același autor arată că după originea lor, 2.339 erau nume turcești și tătarăști, 1.260 românești, 145 rusești, 28 bulgărești și 6 de alte origini. Deci, topicele românești, după cele ale stăpânilor de 460 de ani, erau cele mai numeroase, întrecând cu mult pe cele rusești și bulgărești la un loc.

După dobândirea independenței și revenirea Dobrogei în granițele firești ale țării, multe din aceste denumiri s-au păstrat, ca dovadă a toleranței autohtonilor. Este ceea ce sugera regele Carol I, la 14 noiembrie 1878, în înaltul ordin de zi către ostași :

"Ostași, în noua Românie voi veți găsi o poporațiune în cea mai mare parte română, dar veți găsi locuitori și de alt neam, de altă religione. Toți aceștia, devenind membri ai Statului român, au drept deopotrivă la protecțiunea, la iubirea voastră".

Pe bună dreptate, distinsul profesor Iosif Colcer arăta în cartea sa "File din istoria Dobrogei" (1998):

"Dacă războaiele aduceau distrugeri și nenorociri, dezlănțuind patimi și ură, anii de pace scoteau la lumină bogata viață spirituală a comunităților etnice din Dobrogea. Fiecare dintre acestea își exprima într-un fel sau altul năzuința spre frumos, cultiva sentimente religioase și îndemnul spre știința de carte, promovând normele unei bune conviețuirii".

La finele veacului XX, situația etnică a județului Tulcea se prezenta astfel : 236.178 români, 3.776 aromâni, 360 macedoromâni, 176 maghiari, 135 germani, 1.363 țigani (!), 3.846 ucraineni, un rutean, 18 sârbi, 3 croați, 20.434 ruși - lipoveni, 46 evrei, 174 tătari, 5 slovaci, 3.390 turci, 127 bulgari, 1 ceh, 764 greci, 13 polonezi, 36 armeri, 1 găgăuz, 5 ceangăi, 3 fiind cu etnie nedeclarată. Surprinzător de mic apare în actele statistice numărul țiganilor, însă după 1989 ei au avut libertatea de a opta între "român" și "țigan", alegând prima variantă.

Acest lucru s-a întâmplat și în cazul căsătoriilor interetnice, când este destul de dificil de ales între o etnie și alta.